

Gyógyszerésztörténeti értékmentés

DR. KATONA JÓZSEF MSc főorvos
Szt. János Kórház
E-mail: jozsef.katona@janoskorhaz.hu

DOI 10.23716/TT0.22.2018.23

Absztrakt:

A gyógyszerekkel történő gyógyítás egyidős az emberiséggel. „Orvosság van fűben, fában.” Így tapasztalták ezt az emberek világszerte több ezer év óta. Gyógyítottak főzetekkel, kivonatokkal, bevonó szerekkel külsőleg-belsőleg egyaránt. A kezdeti szereket sajátos edényzetben, üvegekben tárolták. A vinnyettával ellátott, feliratozott üvegek többsége valóságos műemkeknek számít. A gyógyszergyártás hatalmas fejlődése miatt használatuk beszűkült, csökkent, gyakorlatilag megszűnt. Többségüket selejtezték e során, összetörték. Sok üveg múzeumba, illetve gyűjtőkhöz került. Feladatunk a régi hagyományokat idéző darabok megőrzése, az értékek átadása az új nemzedékeknek.

Kulcsszavak: gyógyszerészet, edényzet, üvegek, címkék, feliratok

A betegségek, s azok kezelésének problémái egyidősek az ember megjelenésével. Az emberek a különböző gyógymódokat eszeltek ki, figyelmük hamarosan a növények felé fordult, melyekből egyre többet ettek, továbbá megkezdék azok alkalmazását gyógyítási célkora, több-kevesebb sikerrel. Voltak ezek között mosolygató, vagy kifejezetten veszélyes módszerek is, de sok főzet, ma is megállja helyét a gyógyszergyárak nagy öröme. Úgy tartották, hogy orvosság van fűben, fában, virágban, gyökérben. Gyógyítottak főzetekkel, kivonatokkal, bevonó szerekkel, cseppekkel, melyeket úgy külsőleg, mint belsőleg használtak. A gyógyítás sokszor híres központokban, hetekig is eltartott, a gyógyulni várókra sok nehézség, hosszú utazás, áldozat vállalás várt. Hippokratesz például Kos szigetén is gyógyított. Híres platánfája ma is megvan, mely alatt Pál apostol is prédikált... Az alkalmazott „therápia” legtöbbször szentélyekben történt fertőtlenítőszerekkel, bódítószerekkel „ráolvasással” gyógyítási szertartások során sokszor gyógyvizek közelében.

1. ábra: Jódos üvegek. Jodoform por jód tárolására használt gyári és gyógyszerári üvegek.

Érthető, hogy nem volt közömbös a placebo hatás sem a kívánt eredmény elérésében... Az egyre növekvő készítmények tárolására fa, és porcelán tégelyeket, üvegeket, papírt, fémdobozokat használtak, az aromatiszerek tartására jól záró edényzetet fejlesztettek ki.

2. ábra: fémdoboz és patika üveg: Lydin pasztillás Csehszlovák fémdobozka a „régii” Szent János Kórház Széna téri üvegével, fogtöméshez használt amerikai S.S.White gyártmányú arany „cilinderek” üvegcsében

Dioszkoridész az I. században a gyógyszerek tárolására fát, vékony üveget, szarut, ezüstöt javasolt, a rómaiak égetett agyagot, az arabok a kerámiát használtak. Később az edényzetet ónból, rézből, vasból készült üstök, desztillálók, palackok, szűrők, szárítók, faháncs dobozok egészítették ki. A gyógyítás kezdetben a papok, és szerzetesek közelségében, templomok körül kezdődött meg, leírások alapján, később megjelentek az ápolórendek, akik a rászorulókat ápolták, gyámolították. Megindult a gyógynövények termesztése, gyűjtése, feldolgozása, de a tárolásukhoz szükséges tárolók, díszes állványok, fiókok, szekrények gyártása is. A szép kivitel, és feliratozás növelte a gyógyító tevékenység tiszteletét. Sok patikamúzeum őrzi a régmúlt hangulatát. A robbanásszerű fejlődés eredményeképpen hamar kifejlődött az ellátás hálózata. Egységes edényzet, feliratozás, címkézés került bevezetésre. A híresebb, és drágább edényzet kezdetben az „Alt Wien” gyárból került ki, de MTT Tudománytörténeti Kötetek II.

országszerte hamar megjelentek a kiváló minőségű, és sokkal olcsóbb Zsolnay gyár termékei is, amelyek szinte minden patika készletében nélkülözhetetlenek voltak. Kezdetben a hazai üvegyárak tervezői szép, színes gyógyszeres üvegeket terveztek.

3.ábra: Ópiumos, strychnines, nátrium nitrosumos üvegek Ópiumos üveg a csíkkaréfalvai Zágony Elemér főgyógyszerész úrtól, ópiumos, „mérges” és értágító üveg.

Különleges színek „kobaltkék”, „halványkék”, bordó, sárga, világos barna, jelentek meg. A rajtuk lévő égetett, gazdagon díszített címkek, és igényes feliratozás követte a kor művészeti stílusát. Fényérzékeny oldatok tárolására fekete üvegek gyártása is megindult, a kisebb üvegeket további védelem céljából jól záródó jól feliratozott kőrtefa tégelyekbe helyezték. Számos edényen /keresztes gyógyszerek, kábítószer/a gyógyszer adagok is szerepeltek. Hazánkban számos, ma már műemléknek számító patika üzemelt, a „patikusok” presztízse is nagy volt, közelebb álltak a gyógyításhoz. Jó szóval, tanáccsal, gyógyszerrel sok beforduló ember problémáját orvos nélkül is szakavatottan megoldották. Orvost igénylő problémáknál – különösen kisebb falvakban – úgy is történt konzultáció az esti tarokkparti során ahol az orvos, a patikus, a lelkész, és a tanár még rendszeresen „összejárt”...

4.ábra: strophantinos, cocainos, üvegek: Szessziós „kartusok” (címkek) szívseres, kábítószeres üvegek.

A gyógyszerészet az 1900-as évektől kezdve óriási fejlődésnek indult. Megindult a kezdetben nehezen elérhető gyógyszerek tömeggyártása, a növekvő igényeknek megfelelően az edényzet is egyre modernebb, sokkal egyszerűbb lett. A gyógyszerek „kiszerelese” is hatalmas változáson ment keresztül. Az összeállított magisztrális „porok” tablettává, kapszulává alakultak steril, légmentesen záró dobozokba kerültek. A folyadékok, cseppek helyett gyári oldatok, injekciók, infúziók megjelenése szorította vissza a régi készítést, csomagolást. A megváltozott igények, gyári csomagolás lassanként kiszorította a régi edényzetet, mely jobb esetben felkerült a padlásra. Rosszabb esetben jött a „szabályszerű” selejtezés, /tömeges összetörés / mely megtizedelte az üvegek, tégelyek számát. E jelenséggel a pesti orvostörténeti Múzeum néhai igazgatója Antall József is szomorúan tett említést...Sok múzeumban fogadókészség sem volt egy józan, értékmentésre törekvő gyógyszerészi felajánlásra, ahol az illetékes elvtársak nagy elfoglaltságuk, és hozzáértésük miatt nem foglalkoztak a pénzbe sem kerülő megőrzéssel, begyűjtéssel...Istennek hála a jó orvos-gyógyszerész kapcsolatnak, szimpátiának a kitaró magánygyűjtő, más esetben a padlást lesöprő ószeres járhatott azért sikerrel... Az emberséges privatizáció megmaradt készleteiről, – gyógyszerészeti írás lévén – a kámfor jut eszembe. A régi edényzet szerepét veszítve átkerült a régiségek sorába, a szép igényes darabok igen ritkák.

5.ábra: Myrrhás, szkopolaminos üvegek: Krisztus balsamozásához is használt évezredek óta ismert myrrhás üveg a székegyházvarhelyi Abrán Tünde főgyógyszerésztől., és a sátáni szernek is hívott szkopolaminos üveg

A megmaradt darabok jelentős orvostörténeti, gyógyszerészeti értékeket hordoznak, az elméleti képzés –adagok, tulajdonságok ismerete nem nélkülözhető. A mai nemzedék feladata a tárgyi emlékek megőrzése mellett az eszmei értékek átadása ifjúságunk számára.

Forrásjegyzék:

ANTALL JÓZSEF: Az orvos és gyógyszerésztörténeti múzeumügy Magyarországon. Internet.

ANTALL JÓZSEF: Szóbeli közlés.

ANTALL JÓZSEF: Képek a gyógyítás múltjából. Semmelweis Orvostörténeti Múzeum Könyvtár és levéltár 5. suppl. Budapest, 1972

GRABARITS ISTVÁN: Patinás patika edények. Internet

DR. KATONA JÓZSEF: Katonai orvoslás, Medicina 2007.

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ a gyógyszerészetéről 1927-ben. Gyógyszer.Közl. 43,6 /egyesített 18 sz./, 117–118, 1927.

SZMODITS LÁSZLÓ: Budapest I. kerületének gyógyszerésztörténete. Magyar gyógyszerésztörténeti társaság honlapja.

Value Preserving in Pharmacology

Medical therapy is as old as history of mankind. „There are medicines in gras and trees”. People had experienced it all over the world for thousands of years. Patinets were cured by decoctions, extracts, coating medicines used externally and internally as well. These early drops were preserved in special containers. The bottles labeled with names of medicines were real artistic pieces. Their use lessened by the great development of pharmaceutical production finally ceased to exist in our days. Most of them were sorted out and broken to pieces. Many glass objects landed in museums, or private collectinos. It is a great job to preserve theses vases which are presenting our old traditions and transfer them to the new generations.

Keywords: pharmacology, jars, bottles, heads on lables